

Αφίσα για την έκθεση
του Μπάουχαους το 1923

ΜΠΑΟΥΧΑΟΥΣ-BAUHAUS

90 χρόνια κλείνει η Σχολή που άλλαξε τα δεδομένα

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Κυριακή Πετρίδου

Η χρήση της τεχνολογίας για καλλιτεχνικούς σκοπούς, η μη διάκριση μεταξύ καλών και εφαρμοσμένων τεχνών και η αναγκαιότητα της σφαιρικής διδασκαλίας όλων των μορφών τέχνης είναι μεταξύ των κεντρικών ιδεών που προώθησε η σχολή.

Οι βασικές αρχές του Μπάουχαους ήταν η απλότητα, η λειτουργικότητα και η χρηστικότητα, με ιδιαίτερη έμφαση στις γεωμετρικές φόρμες και στο χρώμα.

Το Μπάουχαους απέρριπτε κάθε περιττό διακοσμητικό στοιχείο, θεωρώντας πως τα ίδια τα υλικά εμπεριέχουν ένα είδος φυσικής και εγγενούς διακοσμητικής αξίας και ικανότητας.

Το Μπάουχαους δημιούργησε τα πρότυπα του σημερινού βιομηχανικού σχεδιασμού, συνέβαλε στην διαμόρφωση της μοντέρνας αρχιτεκτονικής και άλλαξε την όψη όλων σχεδόν των πραγμάτων που καθημερινά χρησιμοποιούμε.

Φέτος γιορτάζονται τα 90 χρόνια του Μπάουχαους, με σειρά εκθέσεων που ξεκινούν από το Τόκιο ως τη Βαϊμάρ και από το Βερολίνο ως τη Νέα Υόρκη

«Το Μπάουχαους αποσκοπεί στη συγκέντρωση όλης της καλλιτεχνικής δραστηριότητας σε μία ενότητα.» Βάλτερ Γκρόπιους, «Μανιφέστο του Bauhaus», 1919. «Λογική και επιστήμη, η μεγαλύτερη δύναμη του ανθρώπου, είναι οι εξουσίες και ο μηχανικός είναι ο πιστός εκτελεστής των απεριόριστων δυνατοτήτων. Μαθηματικά, κατασκευή και μηχανική είναι τα στοιχεία και η δύναμη και το χρήμα οι δικτάτορες των σύγχρονων φαινομένων από σίδηρο, μπετόν γυαλί και ηλεκτρισμό. Η ταχύτητα του άψυχου, η οργάνωση του μη οργανικού, η εξαύλωση της ύλης δημιουργούν θαύματα αφάιρες. Στηριγμένα σε φυσικούς νόμους, είναι έργα του πνεύματος για την υπόταξη της φύσης, στηριγμένα στη δύναμη του κεφαλαίου, είναι έργα του ανθρώπου ενάντια στον άνθρωπο.» Όσκαρ Σλέμερ, «Μανιφέστο για την πρώτη έκθεση του Bauhaus», 1923

Από τα φωτιστικά, τα έπιπλα και τις συσκευές που έχουμε στο σπίτι μας, έως τις εφημερίδες που διαβάζουμε, την αρχιτεκτονική και την εξέλιξη της σύγχρονης τέχνης σε ολόκληρο τον κόσμο, η επίδραση που άσκησε και εξακολουθεί να ασκεί στη ζωή μας το Μπάουχαους είναι αδιαμφισβήτητη. Ειδικότερα στους τομείς της αρχιτεκτονικής και του βιομηχανικού σχεδιασμού (design), το ύψος της σχολής Μπάουχαους επέδρασε καταλυτικά, ενώ τα έργα που παράχθηκαν μέσα από τα εργαστήρια της σχολής έγιναν αντικείμενα εκτεταμένης αναπαραγωγής.

■ Από το ...Hausbau στο Bauhaus

Το Μπάουχαους (Bauhaus) «Οίκος Δόμησης» σε κατά λέξη μετάφραση, είναι η καλλιτεχνική και αρχιτεκτονική σχολή που ιδρύθηκε από τον αρχιτέκτονα Βάλτερ Γκρόπιους (Walter Gropius), στην γερμανική πόλη Βαϊμάρ (Weimar), το 1919. Το όνομά προήλθε από αντιστροφή της γερμανικής λέξης Hausbau (οικοδόμηση). Μέσα στη «θερμοκηπιακή» ατμόσφαιρα της μεταπολεμικής Γερμανίας ο Γκρόπιους συνδύασε την Σχολή Καλών Τεχνών και την Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών για την ίδρυση του Μπάουχαους. Η χρήση της τεχνολογίας για καλλιτεχνικούς σκοπούς, η μη διάκριση μεταξύ καλών και εφαρμοσμένων τεχνών και η αναγκαιότητα της σφαιρικής διδασκαλίας όλων των μορφών τέχνης είναι μεταξύ των κεντρικών ιδεών που προώθησε η σχολή. Ουσιαστικά το Μπάουχαους συμπύκνωσε, σε εκπαιδευτική μορφή, την τεχνική πραγματικότητα του μοντερνισμού. Επανέφερε τη διδασκαλία σε εργαστήρια, σε αντίθεση με τον τρόπο λειτουργίας των ακαδημιών και στο μικρό χρονικό διάστημα που λειτουργήσε, δίδαξαν επιφανείς αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες του 20ού αιώνα, όπως ο Βασίλι Καντίνσκι (Wassily Kandinsky), ο Γιохάνες Ίτεν (Johannes Itten), ο Μαρσέλ Μπρόιερ (Marcel Breuer) και ο Πάουλ Κλέε (Paul Klee).

■ Η Βαϊμάρ, το Ντεσάου, το Βερολίνο και ο Χίτλερ

Το Μπάουχαους λειτούργησε σε τρεις διαφορετικές πόλεις της Γερμανίας, στη Βαϊμάρ (Weimar, 1919-1925), στο Ντεσάου (Dessau, 1925-1932) και στο Βερολίνο (Berlin, 1932-1933), υπό την διεύθυνση των Βάλτερ Γκρόπιους (Walter Gropius, 1919-1928), Χάνες Μέγιερ (Hannes Meyer, 1928-1930) και Μις Βαν ντερ Ρόε (Ludwig Mies van der Rohe, 1930-1933) αντίστοιχα. Οι αλλαγές στην έδρα και στην ηγεσία της σχολής συνδέονταν με αντίστοιχες διαφοροποιήσεις στην πολιτική της αλλά και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ύφους της. Η ανάληψη της εξουσίας από τον Αδόλφο Χίτλερ, σήμανε και την οριστική παύση λειτουργίας της σχολής Μπάουχαους, της

πιο διάσημης σχολής του 20ου αιώνα, στις 11 Απριλίου του 1933. Το Εθνικοσοσιαλιστικό Γερμανικό Εργατικό Κόμμα είχε αντιπαθεί στο Μπάουχαους σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '20, καθώς το εκλάμβανε ως ένα μέτωπο κομμουνιστών, ειδικά επειδή πολλοί Ρώσοι καλλιτέχνες αναμίχθηκαν με αυτό.

■ Βασικές αρχές και επιδράσεις

Οι ιστορικές ρίζες του Μπάουχαους μπορούν να ανιχνευθούν στα μέσα του 19ου αιώνα στο Βρετανικό κίνημα Arts and Crafts του Γουίλιαμ Μόρις (William Morris), συνδεδεμένο με τις ευρύτερες προσπάθειες ενοποίησης της καλλιτεχνικής έκφρασης με τη δημιουργία πρακτικών κατασκευών, που σημειώθηκαν μετά τη βιομηχανική επανάσταση. Ενώ όμως για τον Μόρις και τους μαθητές του η μηχανή και όλα όσα αυτή συνεπάγεται ήταν ανάθεμα, για τον Γκρόπιους ήταν απλώς και μόνο ένα εργαλείο, το οποίο θα πρέπει να εκμεταλλευόμαστε όσο περισσότερο μπορούμε. Στο σαρωτικό μανιφέστο του Μπάουχαους που δημοσιεύτηκε το 1919, ο Γκρόπιους ανέλυσε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της σχολής και τόνισε την αναγκαιότητα κατάργησης της διάκρισης μεταξύ σπουδαστών στην τέχνη και στην τεχνική κατάρτιση, με όραμα τη δημιουργία ενός νέου τύπου κτιρίου του μέλλοντος, το οποίο θα συνδύαζε την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική και τη ζωγραφική σε μία αδιάσπαστη ενότητα.

Οι βασικές αρχές του Μπάουχαους ήταν η απλότητα, η λειτουργικότητα και η χρηστικότητα, με ιδιαίτερη έμφαση στις γεωμετρικές φόρμες και στο χρώμα. Απέρριπτε κάθε περιττό διακοσμητικό στοιχείο, θεωρώντας πως τα ίδια τα υλικά εμπεριέχουν ένα είδος φυσικής και εγγενούς διακοσμητικής αξίας και ικανότητας. Ο στόχος του Μπάουχαους ήταν η αναβάθμιση των προϊόντων μαζικής παραγωγής, (έπιπλα, συσκευές, οικιακά αντικείμενα) αλλά και της κατοικίας συνολικά. Ως εργαστήριο ιδεών και υλικών, οραματίστηκε, και υλοποίησε τις ιδέες του στα πράγματα που περιβάλλον τον άνθρωπο στον χώρο του: από τα έπιπλα γραφείου και τις περιφημες καρέκλες του, κι από τα ρολόγια τοίχου μέχρι τις καφετιέρες, όλα, ακόμα και τα παιδικά παιχνίδια, συνυπήρχαν αρμονικά σε συνομιλία με το οικοδόμημα, σε ρηξικέλευθες κατασκευές, που συνέδεαν το χρώμα, με τα υλικά, τον χώρο με τις ανάγκες, το σχήμα με τη χρήση. Το κίνημα του Μπάουχαους προσπάθησε να ενοποιήσει την έννοια της τέχνης με τη διαδικασία της παραγωγής, υποτάσσοντας παράλληλα τα τεχνικά μηχανικά μέσα στην ανθρώπινη δημιουργικότητα. Η επίδραση του Μπάουχαους στις τάσεις της τέχνης και της αρχιτεκτονικής ήταν ιδιαίτερα σημαντική στη δυτική Ευρώπη αλλά και στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς πολλοί από τους καλλιτέχνες που αναμίχθηκαν σε αυτό εξορίστηκαν από το ναζιστικό καθεστώς και αναζήτησαν την τύχη τους στις χώρες αυτές, μεταφέροντας εκεί τις ιδέες του. Στη σύντομη περίοδο της ζωής του έφερε μια πραγματική επανάσταση στη διδασκαλία των καλών τεχνών, που οι συνέπειες της είναι και σήμερα αισθητές. Το Μπάουχαους δημιούργησε τα πρότυπα του σημερινού βιομηχανικού σχεδιασμού, συνέβαλε στην διαμόρφωση της μοντέρνας αρχιτεκτονικής και άλλαξε την όψη σχεδόν όλων των πραγμάτων που καθημερινά χρησιμοποιούμε. Όποιος σήμερα κάθεται σε μία καρέκλα με σκελετό από ατσάλινους σωλήνες, χρησιμοποιεί μια ρυθμιζόμενη λάμπα στο γραφείο του, ή ζει σε ένα σπίτι εξ ολοκλήρου ή εν μέρει προκατασκευασμένο, επωφελείται (ή «υποφέρει, σύμφωνα με μια άλλη άποψη) από την επανάσταση που έφεραν οι ιδέες του Μπάουχαους.

Σήμερα, το Αρχείο Μπάουχαους λειτουργεί στο Βερολίνο σε κτίριο που σχεδίασε ο Βάλτερ Γκρόπιους, με σκοπό την έρευνα και την προβολή της ιστορίας και της επίδρασης της σχολής, ενώ εξελίχθηκε παράλληλα και σε μουσείο για το βιομηχανικό σχεδιασμό. Επίσης στο Ντεσάου ιδρύθηκε το δημόσιο Ίδρυμα Bauhaus-Dessau, χάρη στο οποίο το κολέγιο Bauhaus-Dessau άρχισε από το 1999 να προσφέρει μεταπτυχιακά προγράμματα με συμμετέχοντες από όλο τον κόσμο.

■ Η Αρχιτεκτονική στο Μπάουχαους

Στο μανιφέστο του 1919, ο Γκρόπιους ξεκινά με τη φράση «Ανώτατος στόχος κάθε δημιουργικής δραστηριότητας είναι το κτίριο». Αν και το Μπάουχαους δεν υπήρξε ποτέ μία καθαρά αρχιτεκτονική σχολή, ωστόσο η αρχιτεκτονική κυριαρχούσε πάντοτε και όλες οι άλλες εφαρμοσμένες τέχνες ήταν υποταγμένες σε αυτήν. Η επιρροή που άσκησε στην εξέλιξη της μοντέρνας αρχιτεκτονικής είναι ανυπολόγιστη. Στη σχολή διδασκόταν ό,τι είχε σχέση με την αρχιτεκτονική, το σχέδιο αλλά και την τελική κατασκευή και αναπτύσσονταν νέες μέθοδοι που βασίζονταν σε συγκεκριμένους τύπους και στην τυποποίηση και δεν στόχευαν μόνο στην παραγωγή νέας αρχιτεκτονικής, αλλά και σε έναν νέο τρόπο ζωής μέσα από την αρχιτεκτονική αυτή.

Το παράδοξο στα πρώτα χρόνια λειτουργίας της σχολής ήταν ότι, αν και υποστήριζε ότι ο απώτερος στόχος όλης της δημιουργικής δραστηριότητας ήταν το κτίριο και η κατασκευή έργων, η σχολή δεν πρόσφερε μαθήματα αρχιτεκτονικής παρά μόνο μετά το 1927. Η αρχιτεκτονική εκπαίδευση στη Βαϊμάρ αρχικά προέρχονταν από την ιδιωτική αρχιτεκτονική πρακτική του Γκρόπιους και για ένα σύντομο διάστημα τα μαθήματα είχε αναλάβει ο συνεργάτης του Χάνες Μέγιερ. Η αρχιτεκτονική παραγωγή του Μπάουχαους ανήκε ουσιαστικά στους ίδιους, με αξιοσημείωτα έργα το ίδιο το κτίριο της σχολής και τις κατοικίες των καθηγητών, την κατοικία του Άντολφ Ζόμερφελντ (Adolf Zomerfeld) και την οικία Otte στο Βερολίνο, καθώς και τα σχέδια για τον πύργο Tribune Tower στο Σικάγο που υπέβαλε το γραφείο του Γκρόπιους στα πλαίσια διαγωνισμού. Οι σπουδαστές της σχολής συνεισέφεραν κυρίως σε μικρότερες εμβέλεις εργασίες στους εσωτερικούς χώρους (σχεδίαση γραφείων, αγγειοπλαστική, εσωτερική διακόσμηση κ.τ.λ.).

Στα δύο χρόνια της διεύθυνσης του Μέγιερ, η φιλοσοφία της σχολής μετατοπίστηκε από την αισθητική αρτιότητα του Γκρόπιους, προς τη λειτουργικότητα και την ικανοποίηση των απαιτήσεων του χρήστη. Το πρόγραμμα σπουδών της σχολής στράφηκε κατ'επέκταση στη μαζική παραγωγή, με σκοπό την ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών, εγκαταλείποντας τις αρχικές διακρίσεις για μία ολιστική αντιμετώπιση των μορφών τέχνης. Το τμήμα αρχιτεκτονικής εξελίχθηκε σε έναν από τους κυριότερους τομείς της σχολής, όχι όμως σύμφωνα με τις αρχές που διατυπώθηκαν στο μανιφέστο του Γκρόπιους, αλλά περισσότερο ως ένα αυτόνομο τμήμα της σχολής Μπάουχαους. Σε αυτή την περίοδο ανατέθηκαν στη σχολή σημαντικά έργα, μεταξύ των οποίων ένα για την πόλη του Ντεσάου, που αφορούσε την κατασκευή πέντε διαμερισμάτων που διατηρούνται έως σήμερα, και ένα για την πόλη του Μπερνάου (Bernau) και την κατασκευή των γραφείων του Ομοσπονδιακού Σχολείου των Γερμανικών Συνδικάτων (ADGB). Όταν ανέλαβε τη διεύθυνση της σχολής ο Μις Βαν ντερ Ρόε, αποκέρυξε τις προγενέστερες πολιτικές των Γκρόπιους και Μέγιερ καθώς και όλους τους

At work Mies van der Rohe
Εκδόσεις PHAIDON

υποστηρικτές τους, ωστόσο σε αυτή την περίοδο δεν σημειώνεται κανένα υλοποιημένο πρόγραμμα ή έργο από τη σχολή. Σε ότι αφορά την αρχιτεκτονική παραγωγή, η άποψη πως η σχολή Μπάουχαους ευθύνεται για ένα εκτενές έργο κατασκευής πολλών κατοικιών δεν είναι ακριβής. Ωστόσο, οι σύγχρονοι του Μπάουχαους αρχιτέκτονες (Bruno Taut, Hans Roelzig, Ernst May), των πόλεων του Βερολίνου, της Δρέσδης και της Φρανκφούρτης αντίστοιχα, είναι υπεύθυνοι για πλήθος πρωτοποριακών κατοικιών που χτίστηκαν την περίοδο εκείνη στη Γερμανία, επηρεασμένοι ασφαλώς και από την φιλοσοφία της σχολής Μπάουχαους.

■ Το Μπάουχαους στην Ελλάδα

Ο μοναδικός Έλληνας που φοίτησε στη σχολή του Μπάουχαους ήταν ο καθηγητής Ιωάννης Δεσποτόπουλος (1903 – 1992), ο οποίος στη διάρκεια της δεκαετίας του '30 συμμετείχε στην ανάπτυξη της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Το σημαντικότερο μεταπολεμικό του έργο είναι η βραβευμένη μελέτη για το Πολιτιστικό Κέντρο της Αθήνας, από το οποίο πραγματοποιήθηκε μόνο ένα μικρό μέρος, το σημερινό Ωδείο Αθηνών.

Τις αρχές του Μπάουχαους ωστόσο μπορούμε να τις ανιχνεύσουμε και στην Ελλάδα στα χαρακτηριστικά «κυβιστικά» κτίρια της Αθήνας, όπως η Αμερικανική Πρεσβεία έργο του Γκρόπιους, η οποία χτίστηκε με σύγχρονες τεχνικές, με κολόνες εμπνευσμένες από τον Παρθενώνα και πεντελικό μάρμαρο. Επίσης το Πολεμικό Μουσείο και την Εθνική Πνακοθήκη, την πρόσοψη του Porto Carras Grand Resort που σχεδιάστηκε από τον Γκρόπιους, το κτίριο της Εθνικής Τράπεζας στην Πλατεία Δημοκρατίας στη Θεσσαλονίκη, αλλά και πλήθος πολυκατοικιών που σχεδιάστηκαν από Έλληνες αρχιτέκτονες οι οποίοι επηρεάστηκαν από τον μοντερνισμό και το Μπάουχαους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι προσφυγικές πολυκατοικίες της οδού Αλεξάνδρας στην Αθήνα, το σημαντικότερο παράδειγμα λαϊκής κατοικίας στην Ελλάδα κατά το μεσοπόλεμο, των αρχιτεκτόνων Κ. Λάσκαρι και Δ. Κυριακού, οι οποίες σύμφωνα με τον καθηγητή Δημήτρη Φιλιππίδη στο βιβλίο του «Νεοελληνική Αρχιτεκτονική» «...έχουν σχεδιαστεί σε ύψος καθαρά γερμανικού φονξιοναλισμού...Στη μεταφορά στην Ελλάδα των καθάρων μορφών του Μπάουχαους οι πολυκατοικίες αυτές, παρόλη την κακή τους συντήρηση, διατηρούν ακόμη σήμερα μια γεωμετρική διαύγεια και μια πρωτοποριακή τολμηρότητα».

■ Έτος Μπάουχαους

Φέτος γιορτάζονται τα 90 χρόνια του Μπάουχαους, με σειρά εκθέσεων που ξεκινούν από το Τόκιο ως τη Βαϊμάρη και από το Βερολίνο ως τη Νέα Υόρκη. Στη Βαϊμάρη η έκθεση με τίτλο «Το Μπάουχαους έρχεται» παρουσιάζει την ιστορική εξέλιξη της σχολής, παράλληλα με τον ομώνυμο «περίπατο» στην πόλη, στα κτίρια και τους χώρους που στέγασαν τις ιδέες και τις δημιουργίες των Γκρόπιους, Κλέε κ.ά. Παρουσιάστηκαν επίσης εκθέσεις αφιερώματα σε διάφορες πόλεις της Γερμανίας όπως η έκθεση αφιερωμένη σε ένα «ξεχασμένο όνομα» του Μπάουχαους, τον Φραντς Ερlich (Frantz Ehrlich, 1907-1984), που γνώρισε τη φρίκη του εθνικοσοσιαλισμού έγκλειστος στο Μπούκενβαλτ (Buchenwald), εκθέσεις για την αισθητική του φωτός και τις γόνιμες αντιπαραθέσεις μέσα στο Μπάουχαους, έκθεση αφιερωμένη στον Καντίνσκι, έκθεση για τον Μαγιάρο κοστροκτιβιστή Λάζλο Μόχολι-Νατζ (Laszlo Moholy-Nagy, 1845-1946), καθώς και για τον Λιονέλ

Φάινινγκερ (Lyonel Feininger), τον πρώτο καλλιτέχνη που έφερε ο Βάλτερ Γκρόπιους στη Βαϊμάρη και, Βεβαίως, η κεντρική έκθεση για το Μπάουχαους, στο κτίριο Βάλτερ Γκρόπιους του Βερολίνου. Εκθέσεις, που αποτολμούν να μας επισημάνουν ότι, χωρίς τον αρχιτέκτονα Βάλτερ Γκρόπιους και το Μπάουχαους, ο κόσμος της αρχιτεκτονικής και του σχεδίου θα ήταν σήμερα πολύ διαφορετικός.

■ Βιβλιογραφία

1. Γιακουμακάτος Ανδρέας, Η διάσωση της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής, άρθρο στην εφημερίδα Το Βήμα, Οκτώβριος 1992
2. Κόνραντς Ούλριχ, Μανιφέστα και προγράμματα της αρχιτεκτονικής του 20ου αιώνα, Επίκουρος, Αθήνα 1977
3. Μάνιος Δημήτρης, Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σε συνθήκες προηγμένης τεχνουργίας, Διδακτορική Διατριβή στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ, Θεσσα-

λονίκη 2009

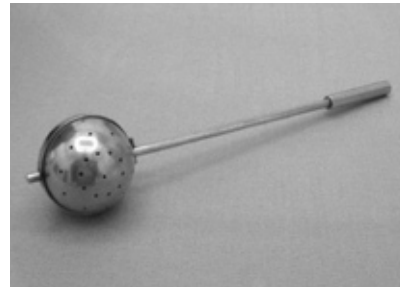
4. Ούιτφορντ Φρανκ, Μπάουχαους, Υποδομή, Αθήνα 1993
5. Ρήντ Χέρμπερτ, Ιστορία της Μοντέρνας Ζωγραφικής, Υποδομή, Αθήνα 1978
6. Φυρνώ – Τζόρνταν Ρόμπερτ, Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, Υποδομή, Αθήνα 1981

■ Ιστοσελίδες

- <http://el.wikipedia.org>
- <http://www.bauhaus.de>
- <http://www.bauhaus-dessau.de>
- <http://www.derkleinegarten.de>
- <http://www.dw-world.com>
- <http://elisavaprofessionals.com.mialias.net>
- <http://www.skyscrapercity.com>
- <http://ritsmas.wordpress.com>
- <http://www.tovima.gr>
- <http://news.kathimerini.gr> ■

Η καρέκλα Wassily, ένα από τα διασημότερα αντικείμενα που σχεδίασε ο Μαρσέλ Μπρόιερ. (<http://el.wikipedia.org>)

Αντικείμενο για τσάι της Μαρριάνε Μπραντ (<http://el.wikipedia.org>)

Άποψη του κτιρίου του Αρχείου Μπάουχαους στο Βερολίνο, (<http://el.wikipedia.org>)

Έκθεση αντικειμένων Μπάουχαους (www.dw-world.com)

Η σχολή Bauhaus το 1923, (<http://el.wikipedia.org>)

Είσοδος του κτιρίου Bauhaus στο Ντεσάου (<http://el.wikipedia.org>)

Κτίριο Bauhaus στο Ντεσάου (www.derkleinegarten.de)

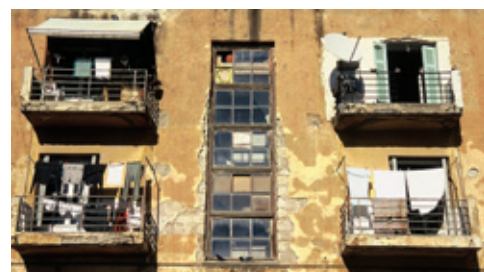
Άποψη των κατοικιών των δασκάλων της σχολής του Ντεσάου (<http://el.wikipedia.org>)

Η αμερικανική πρεσβεία στην Αθήνα (<http://images.google.gr>)

Οι προσφυγικές πολυκατοικίες της οδού Αλεξάνδρας στην Αθήνα (www.tovima.gr)

Λεπτομέρεια όψης πολυκατοικίας της οδού Αλεξάνδρας (<http://flickr.com>)

Το κτίριο της Εθνικής Τράπεζας στην πλατεία Δημοκρατίας στη Θεσσαλονίκη